

अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धि

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय, शिक्षा योजना तथा
व्यवस्थापन विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड) द्वितीय
वर्षको आवश्यकता पूरा गर्नका लागि
तयार पारिएको

शोधपत्र

शोधकर्ता

केशवराज अधिकारी

त्रि.वि.दर्ता नं. : १५९५०-८६

परीक्षा क्रमाङ्क : २४०००४/२०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

भरतपुर, चितवन

२०७२

अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धि

केशवराज अधिकारी

२०७२

सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस

SAPTAGANDAKI MULTIPLE CAMPUS
(Affiliated to T.U. and HSEB, Nepal)

भरतपुर, चितवन, नेपाल
Bharatpur, Chitwan, Nepal

प.सं./L.No. :

च.नं./Ref.No. :

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

सिफारिस- पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभागको स्नातकोत्तर तहका शोधकर्ता केशव अधिकारीले अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धि शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निजबाट तयार पारिएको यस अध्ययनबाट म सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

उप.प्रा. होमनाथ सापकोटा

(शोध निर्देशक)

शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस

भरतपुर, चितवन

मिति:

सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस

SAPTAGANDAKI MULTIPLE CAMPUS
(Affiliated to T.U. and HSEB, Nepal)

भरतपुर, चितवन, नेपाल
Bharatpur, Chitwan, Nepal

प.सं./L.No. :

च.नं./Ref.No. :

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

स्वीकृति- पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग स्नातकोत्तर तहका शोधकर्ता केशवराज अधिकारीद्वारा प्रस्तुत अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन भएका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धि शीर्षकको यो शोधपत्र मूल्याङ्कनको लागि स्वीकार गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

1. उप प्रा. श्री कुवेरनाथ शर्मा	विभागीय प्रमुख	
2. उप. प्रा. होमनाथ सापकोटा	शोध निर्देशक	
३.	वाह्य परीक्षक	

मिति :

कृतज्ञता

प्रस्तुत शोधपत्र तयारीका क्रममा शोधकार्यको सुरुदेखि अन्त्य सम्म आफ्नो व्यस्त समयका बाबजुद पनि उचित सल्लाह र मार्गदर्शन प्रदान गर्नु हुनु आदरणीय गुरु शोध निर्देशक उप. प्रध्यापक होमनाथ सापकोटाज्यूप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । साथै प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षक चयन देखि लिएर शोधपत्रलाई पूर्णता प्रदान गरुन्जेलसम्म अनवरत रुपमा सहयोग पुऱ्याउने शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभागका विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु उपप्राध्यापक कुवेरनाथ शर्मा ज्यूप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरु शिक्षक/शिक्षिकाहरुलाई उहाँहरुको सहयोगका लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधपत्रको भाषागत शुद्धाशुद्धीका लागि सहयोग गरीदिनु हुने मित्र शालिक सापकोटा ज्यूप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यस अध्ययन अनुसन्धान कार्यलाई अन्तिम रुप प्रदान गर्नका लागि प्रत्यक्ष एवम् परोक्ष रुपमा सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण बुद्धिजिवी महानुभावहरुमा हृदयदेखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा यस प्रतिवेदनलाई कम्प्युटर टाइप तथा प्रिन्ट गरि सहयोग गर्नुहुने शालिकराम सापकोटाज्युलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

केशवराज अधिकारी

शोधसार

अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन भएका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धि नामक शीर्षकमा गरिएको प्रस्तुत शोधपत्रमा अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धिको वर्तमान अवस्था पहिचान गर्नु, अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई प्रभाव पार्ने तत्वहरूको खोजी गर्नु, अंग्रेजी माध्यमबाट पठन पाठन गराउँदा भेल्लुपरेका समस्याहरूको लेखाजोखा गर्नु, अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन गराउँदा देखिएका समस्याहरूको समाधानका उपयुक्त सुझावहरू जस्ता उद्देश्यहरूमा शोधपत्रलाई केन्द्रित गरिएको छ ।

एल्टन मायो र मास्लोको अभिप्रेरणा सम्बन्धी सिद्धान्तलाई आधार मानेर गरिएको प्रस्तुत शोधपत्र गुणात्मक ढाँचाको रहेको छ । छनोटमा परेका अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयका शैक्षिक उपलब्धिको अवस्था पत्ता लगाउने अभिप्रायले अध्ययन अनुसन्धान गरिएको प्रस्तुत शोधपत्रमा सम्भावना रहित नमुना छनोट विधिका आधारमा भरतपुर उप महानगरपालिका लंकु स्रोतकेन्द्रमा रहेका ३१ वटा विद्यालयहरू मध्ये अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन भएका ४ वटा विद्यालयहरूलाई क्रमशः चितवन उ.मा.वि., भरतपुर, श्री आदिकवि भानुभक्त उ.मा.वि., नारायणगढ, श्री प्रेमवस्ती उ.मा.वि. प्रेमवस्ती र श्री लक्ष्मी उ.मा.वि., लंकूलाई नमुनाको रूपमा छनोट गरिएको छ । जसमा छनोटमा परेका विद्यालयबाट शिक्षक, प्र.अ.वि.व्य.स अध्यक्ष विद्यार्थी तथा स्रोतव्यक्ति गरी जम्मा ३३ जनालाई यस अध्ययनको जनसंख्याको रूपमा लिएर तथ्यांक संकलन गरिएको छ । छनोटमा परेको अध्ययन स्थलमा तथ्य संकलन गर्नका लागि तथ्यांक संकलनका प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतलाई प्रयोगमा ल्याइएको छ ।

अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन भएका विद्यालयहरूमा विद्यार्थीका आधारभूत आवश्यकताहरूलाई बुझ्ने प्रयास गरिएको भएको भए पनि अंग्रेजीमा विद्यार्थी कति कमजोर छन् भन्ने बारेमा उनीहरूको आधार पहिचान नगरी सिधै अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन गराएकै कारणले पनि उपलब्धि आशातित रहन सकेको छैन भन्ने जस्ता उत्तरहरू यस अध्ययन अनुसन्धानका क्रममा जानकारी प्राप्त छ । विद्यार्थी उत्तीर्णदर धेरै भए पनि शैक्षिक गुणस्तर प्रभावकारी हुन नसकेको भन्ने जस्ता उत्तर समेत अध्ययनका क्रममा जानकारी प्राप्त भएको थियो । विद्यालयको

आर्थिक अवस्था कमजोर रहनु, राम्रो भन्दा पनि हाम्रो मान्छे नियुक्ति गर्ने परम्परा रहनु, उपयुक्त शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग हुन नसक्नु, शिक्षकलाई अत्याधिक पिरियडभार रहनु, विद्यालयको भौतिक अवस्था कमजोर हुनु जस्ता विविध पक्षहरूले गर्दा अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन भएका विद्यालयहरूमा पनि शैक्षिक उपलब्धि आशातित हुन नसकेको हुँदा भोलिका दिनमा एल्टन मायो तथा मास्लोको अभिप्रेरणा सम्बन्धित सिद्धान्त अनुरूप नै विद्यार्थीका आधारभूत आवश्यकताको पहिचान गरेर अंग्रेजीमा उसको आधार पहिचान गरी शिक्षण सकेका खण्डमा देखिएका कमी कमजोरीहरूको निराकरण गरी शैक्षिक उपलब्धि वृद्धि गर्नमा थप सहयोग पुग्ने निष्कर्ष निकालिएको छ । भोलिका दिनमा अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन भएका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धिका लागि नीति निर्माण तह, कार्यान्वयन तहका लागि छुट्टा छुट्टै सुझाव प्रस्तुत गर्नुका साथै के कस्ता शीर्षकमा अध्ययन अनुसन्धान गर्न आवश्यक छ भन्ने कुरालाई प्रस्तुत गर्ने क्रममा भावी अनुसन्धान कर्ताले अध्ययन गर्न सक्ने सम्भावित शीर्षकहरू समेत प्रस्तुत गरी शोधकार्यलाई पूर्णता प्रदान गरिएको छ ।

विषय सूची

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञता

विषय सूची

परिच्छेद एक

परिचय

१-११

१.१. अध्ययनको पृष्ठभूमी	1
१.२. समस्याको कथन	8
१.३. अध्ययनको औचित्य	9
१.४. अध्ययनको उद्देश्य	10
१.५. अनुसन्धान प्रश्नहरू	11
१.६ अध्ययनको परिसीमा	11

परिच्छेद दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक खाका १३-२०

२.१. सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	13
२.२ सैद्धान्तिक खाका	18
२.३. पुनरावलोकनको उपादेयता	20

परिच्छेद तीन

अध्ययन विधि

२१-२४

३.१. अनुसन्धान ढाँचा	21
३.२. अध्ययनको जनसंख्या र नमुना छनोट	21
३.३ तथ्याङ्कका स्रोतहरू	२२
३.४. अध्ययन साधनको निर्माण	२२

३.५. तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	23
३.६. तथ्याङ्कको विश्लेषण प्रक्रिया	24

परिच्छेद चार

तथ्याङ्कको व्याख्या एवम् विश्लेषण २५-४५

४.१ अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धिको वर्तमान अवस्था	२५
४.२ अंग्रेजी माध्यमका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई प्रभाव पार्ने तत्वहरू	३२
४.३ अंग्रेजी माध्यमबाट पठन पाठन गराउँदा भेट्नु परेका समस्याहरू	३४
४.४ अंग्रेजी माध्यमबाट शिक्षण प्रभावकारी बनाउने उपायहरू	४०

परिच्छेद पाँच

निष्कर्ष र सुझावहरू

५.१ निष्कर्ष	46
५.२ सुझावहरू	48
५.२.१ नीतिगत तह	48
५.२.२ कार्यान्वयन तह	47
५.२.३ अनुसन्धान तह	47

सन्दर्भ सामग्री

अनुसूची

तालिका सूची

तालिका १	: शैक्षिक सत्र २०७० को कक्षा ६ को शैक्षिक उपलब्धि विवरण	३०
तालिका २	: शैक्षिक सत्र २०७० को कक्षा ७ को शैक्षिक उपलब्धि विवरण	३१
तालिका ३	: शैक्षिक सत्र २०७१ को कक्षा ७ को शैक्षिक उपलब्धि विवरण	३२
तालिका ४	: शैक्षिक सत्र २०७१ को कक्षा ७ को शैक्षिक उपलब्धि विवरण	३३
तालिका ५	: शैक्षिक सत्र २०७० को कक्षा ८ को शैक्षिक उपलब्धि विवरण	३५
तालिका ६	: शैक्षिक सत्र २०७१ को कक्षा ८ को शैक्षिक उपलब्धि विवरण	३६

तालिका २	: विद्यार्थी संख्या र कक्षा व्यवस्थापन	३७
तालिका ३	: शोध विद्यालयका शिक्षकहरुको शैक्षिक स्थिति	३८
तालिका ४	: दैनिक प्रयोगका शैक्षिक सामग्री प्रयोगको अवस्था	४०
तालिका ५	: अन्य शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको अवस्था	४१
तालिका ६	: शोध विद्यालयमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीहरु	४२
तालिका ७	:	